

KEÇE YER YAYGISI

Yrd.Doç.Dr.
Gülten ÇUBUK

S.Ü. Mesleki Eğitim
Fakültesi El Sanatları
Eğitimi Bölümü
Öğretim Üyesi

Türkler'in yaygı biçimlerinden biri olan keçenin yapım ve kullanım tarihi çok eskilere dayanmaktadır. El sanatlarımız içinde büyük bir öneme sahip olan keçe bilindiği gibi Anadolu'nun bir çok yöresinde az sayıda da olsa yapılmakta ve bu geleneksel yapısını halen korumaktadır.

Keçe; yün, kıl yada pamuğun ıslak ortamda çiğnenip, dövülerek liflerinin birbirine kaynaştırılmasıyla elde edilen, örtü, yaygı, çadır yada giysi yapımında kullanılan kaba kumaştır⁽¹⁾.

İklimin soğuk olduğu bölgelerde insanların korunma ihtiyacından doğan keçecilik, genellikle hayvancılığın yaygın olduğu yerlerde gelişmiştir.

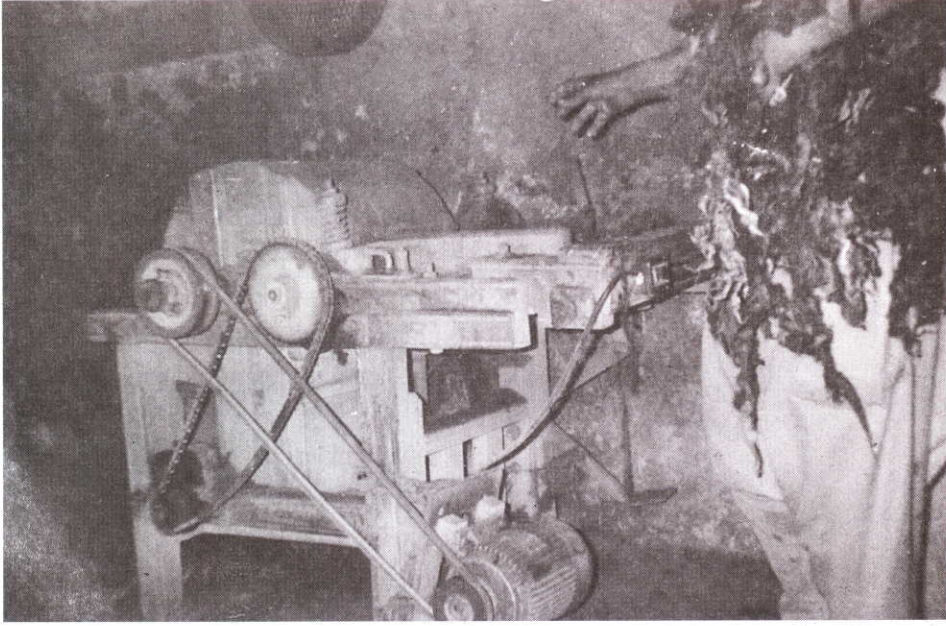
Desen ve renkleri ile Anadolu insanımızın yaşantısını tarihi geçmişinden bugüne taşıyan ve el sanatlarımızın güzel bir örneği olan keçenin, yapımı çok sabır ve emek istemektedir.

Keçenin başlangıcından bitimine kadar tüm aşamalarında çeşitli araç ve gereçlerden faydalanılmaktadır. Araçlar: Yay; yünün atılmasını sağlar, Sepki; yünü çadır bezinin üzerine serpiştirmek için kullanılır, Sırık; yünün çadır beziyle birlikte rulo haline getirilmesinde

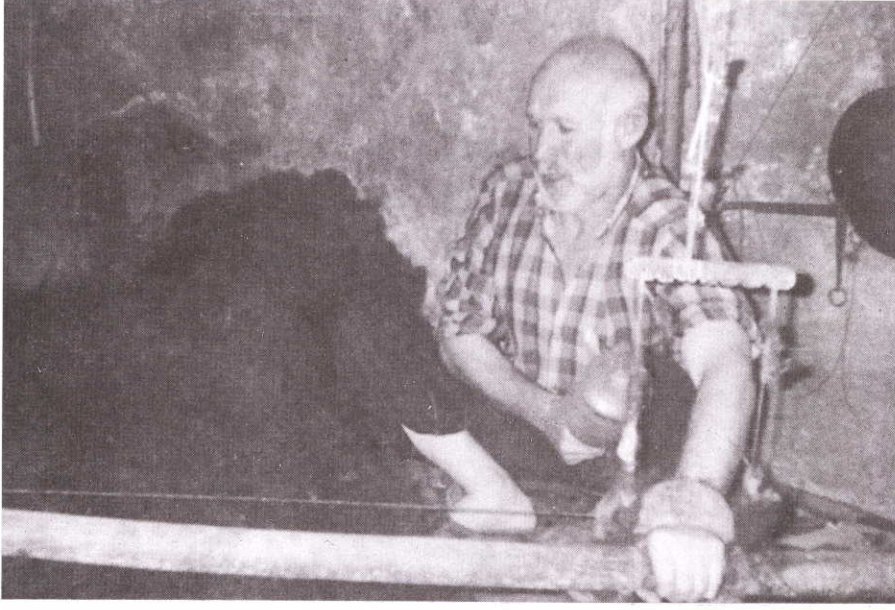
⁽¹⁾ Anonim, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, s.133.

kullanılır, Kalbur: yünün fazlasını dökmek için kullanılır, Bez (Çadır Bezi): üzerine nakış yerleştirilir ve yün serpiştirilir, Halat: yünün dağılmaması ve nakışın yerinden oynamaması için bağlanan ip, Gereçler: Yün, su ve boyadır.

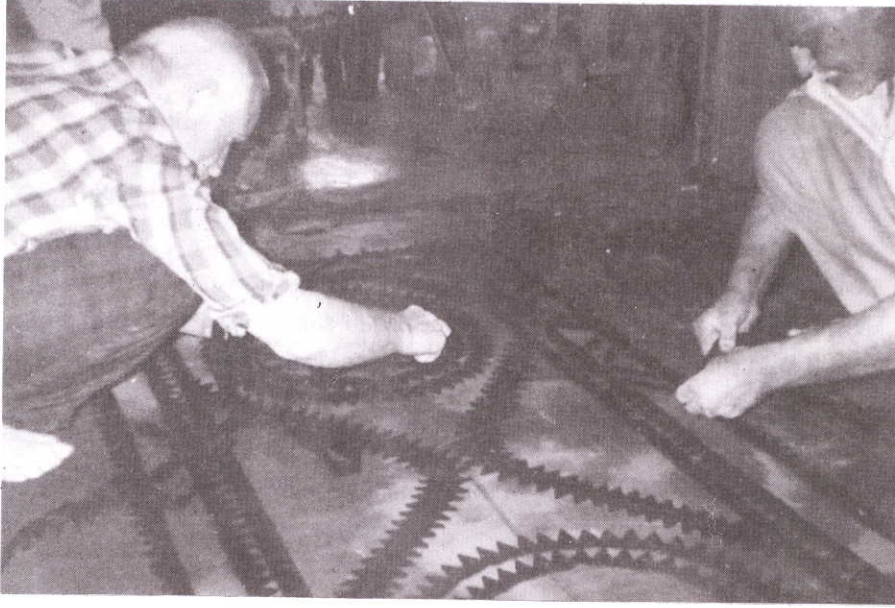
Keçe Yapımı: Kuzunun ilk yünü olan birinci kırkımdan elde edilen yünle yapılır. Yün yıkanır, kuruduktan sonra keçe motorunda tozları döktürülür (Fotoğraf No:1) ve yağla vurulur (Fotoğraf No:2). Diğer tarafta çadır bezinin üzerinde yapılacak olan desen ayarlanır ve bez üzerine yerleştirilir. Desen ince keçeden şeritler halinde kesilir ve bez üzerinde çeşitli şekiller verilerek elde edilir. Şerit halinde kesilen keçenin rengi zeminin renginden farklıdır (açık veya koyu) (Fotoğraf No:3).

Fotoğraf No:1.Keçe motorunda yünün tozlarının döktürülmesi

Fotoğraf No:2.Yünün yayla vurulması

Fotoğraf No:3.Keçede şeritlerin yerleştirilmesi

Desen yerleştirildikten sonra sulanan yün sepki ile serpiştirilir. Yeterince serpiştirilen yün çadır bezi ile birlikte sopaya sarılır ve bir ileri bir geri hareket ettirilerek ayakla tepme işlemi yapılır. Bir saat kadar süren tepme iş-

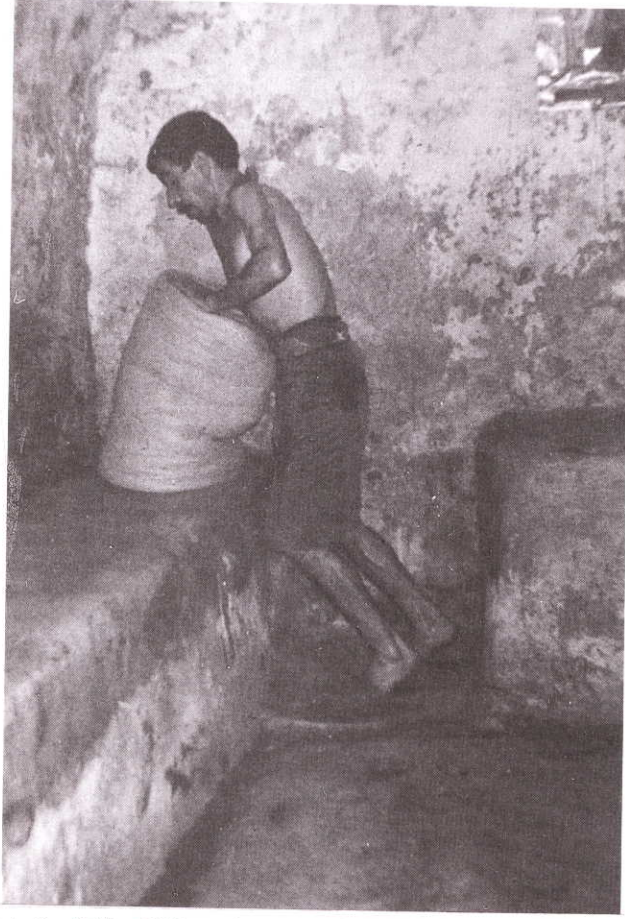
leminden sonra çadır açılır keçenin kenarları içine katlanır tekrar rulo yapılarak tepme işlemine devam edilir (Fotoğraf No:4).

Fotoğraf No:4.Rulo halindeki keçenin ayakla tepilmesi

Tepme işlemi bittikten sonra keçe çadır bezinden çıkarılır, katlanarak keçe hamamına götürülür. Açılıp üzerine su serpilir ve tekrar katlanır, göğüsle vurmak suretiyle pişirmeye başlanır (Fotoğraf No:5). Pişirme işlemi keçenin birbirine yapışmasını ve kaynaşmasını sağlar. Ara ara açılıp su serpilerek yaklaşık dört saat pişirme işlemi sürer. Daha sonra keçe hamamdan çıkartılıp kurumaya bırakılır.

Keçeler kullanıldıkları yerlere göre çoban keçesi, kış keçesi, ev keçesi, sedir keçesi, namazlık, kır keçesi, at keçesi, sünger yatak keçesi olarak sınıflandırılmaktadır.

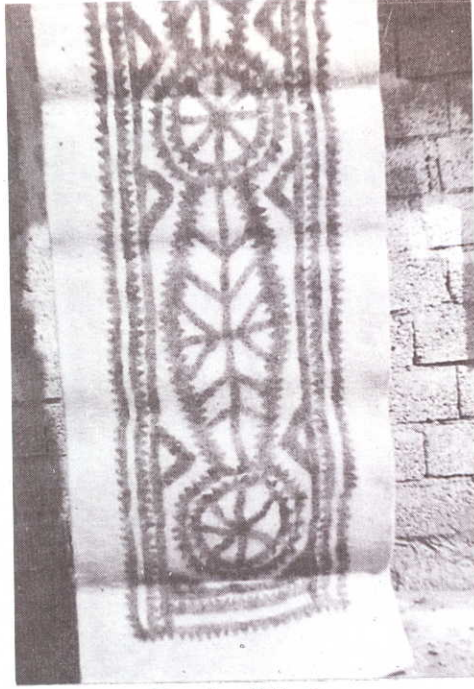

Fotoğraf No:5.Keçenin göğüs ile vurularak pişirilmesi

Araştırma Şanlı Urfa il merkezi ve yöresindeki evlerde yaygın olarak kullanılan keçeler tercih edilerek yapılmıştır.

Hayvancılığın azalması, sentetik eşyaların çoğalması sanayileşme ile birlikte hayat tarzının değişmesi, keçe ustalarının geleneksel keçe sanatını bu modern hayata uygulayamamalarına ve insanların halı kullanmayı tercih etmeye başlamasına rağmen; Şanlı Urfa keçeleri zengin motif, renk ve kompozisyon özelliklerine sahip olduğu için yöre halkı keçe yaygıları evlerinde satın alarak kullanmaktadırlar.

Bu araştırmada keçe yer yaygısı ile ilgili bir çok örnek incelenmiş ve aralarından dört adedi fotoğraflarla örneklendirilmiştir.

Fotoğraf No:6

- İlgili Koleksiyon** : Celal Güneş
Kolleksiyonun Açık Adresi : Korukent Sitesi C Blok 2/14 Şanlı Urfa
Kolleksiyona Geliş Biçimi : Satın alınmıştır.
Tarihlendirme : 1973'de yapılmıştır.
Cinsi : Keçe yer yaygısı
Formu : Dikdörtgen
Boyutları **En** : 120cm.
Boy : 300cm.
Kullanılan Renkler : Yünün doğal rengi olan siyah ve beyaz kullanılmıştır.
Kompozisyon : Keçe yer yaygısı dikdörtgen formda hazırlanarak desen oluşturulmuştur. Yaygının orta kısmında ve her iki kısa kenara yakın kısımlarında yuvarlak ("Göbek" adı verilen) daire biçiminde şekiller yerleştirilmiş ve bu daireleri birbirine bağlayan "Somun" adı verilen motifler konulmuştur. Somunların içi üçgen ve birbirine simetrik olarak düşünülen şerit çizgilerle şekillendirilmiştir. Dairelerin içi de bu şerit çizgilerle üçgen şekli verilerek yerleştirilmiştir. Bu motiflerin etrafından dikdörtgen şeklinde üç sıra birbirine paralel şerit çizgilerle desen çevresi oluşturulmuştur. İçteki paralel çizgiye bitişik olan üçgenler göbek ve somun adı verilen motiflerin birbirlerine bağlantı yaptıkları noktaların girintilerine yerleştirilmiştir.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

- Adı Soyadı** : Celal Güneş
Doğum Yeri ve Tarihi : Şanlı Urfa 1956
Öğrenimi : İlkokul
Mesleği : Nakliyecisi
Adresi : Korukent Sitesi C Blok 2/14 Şanlı Urfa

Fotoğraf No:7

- İlgili Koleksiyon** : Cuma Karademir
Koleksiyonun Açık Adresi : İmambakır Mah. Orta Sok. No:38 Sırrın/Şanlı Urfa
Koleksiyona Geliş Biçimi : Satın alınmıştır.
Tarihlendirme : 1971'de yapılmıştır.
Cinsi : Keçe yer yaygısı
Formu : Dikdörtgen
Boyutları **En** : 110cm.
Boy : 300cm.
Kullanılan Renkler : Beyaz kahverengi ve pembe renkler kullanılmıştır.
Kompozisyon : Dikdörtgen formundaki keçe yaygının desen ortasında yıldız şeklinde geometrik bir motif kullanılmış, orta motife bağlı kısa kenarlara yakın olan motifler ise menekşe ve buna bitişik yapraklarla bitkisel bezeme yerleştirilmiştir. Yine yanlardaki çizgilere bitişik üçgen geometrik motifler ve bunların içinde birbirini verev olarak kesen şerit çizgiler yerleştirilerek baklava dilimi şekli verilmiştir. Bu baklava dilimlerine bitişik olarak uzun şerit bir çizgi kullanılmıştır. Bordürlerde de iki tane birbirine paralel çizgi ve bu iki çizginin ortasında da üçgen şeklinde uzanan çizgiler yerleştirilmiştir.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

- Adı Soyadı** : Cuma Karademir
Doğum Yeri ve Tarihi : Şanlı Urfa 1957
Öğrenimi : İlkokul
Mesleği : Çiftçi
Adresi : İmambakır Mah. Orta Sok. No:38 Sırrın/Şanlı Urfa

Fotoğraf No:8

İlgili Koleksiyon : Mahmut Barkıyer
Kolleksiyonun Açık Adresi : Yeşildirek Mah. Yeniemre Cad. Özarabacılar Apt. D.4 Ş.
Urfa
Kolleksiyona Geliş Biçimi : Satın alınmıştır.
Tarihlendirme : 1967'de yapılmıştır.
Cinsi : Keçe yer yaygısı
Formu : Dikdörtgen
Boyutları **En** : 120cm.
Boy : 400cm.
Kullanılan Renkler : Yeşil, kırmızı, pembe, mor ve yünün kendi doğal rengi olan kahverengi ve beyaz renkler kullanılmıştır.

Kompozisyon : Dikdörtgen formundaki keçe yaygının orta kısmında yaprak şeklinde birbirine simetrik olarak motifler yerleştirilmiştir. Bu desenin kenarlarından bitişik küçük çizgiler dışa doğru yerleştirilmiştir. Desenin orta kısmından her iki yan tarafa doğru çizgiler uzanmaktadır. Bu çizgilerin bittiği yerden, kenar çizgilere bitişik olarak üçgen şeklinde birbirine simetrik motifler ve bu motiflerin içine de birbirini vevine kesen baklava dilimi şeklinde çizgiler yerleştirilmiştir. Desenin her iki köşeye yakın kısmına da ağaca benzer şekilde bitkisel bezeme kullanılmıştır.

Stilize edilmiş laleye benzer bir motif kullanılmış ve bu motifin kenarlarından yapraklar ve çizgiler dışa doğru uzanmaktadır. Bu motifin bitiminde ise birbirini çapraz kesen çizgiler ve bu çizgilerin içine de birbirini vevine kesen baklava dilimi çizgiler kullanılmıştır. Deseni çevreleyen iki şerit çizgi ve dış bordürlerle bu iki şerit çizginin arasına da üçgen şekilde çizgiler yerleştirilmiştir. Yine dış bordüre yakın olarak püskül kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı Soyadı : Mahmut Barkıyer
Doğum Yeri ve Tarihi : Şanlı Urfa 1964
Öğrenimi : İlkokul
Mesleği : Elektrik Teknisyeni
Adresi : Yeşildirek Mah. Yeniemre Cad. Özarabacılar Apt. D.4 Şanlı
Urfa

Fotoğraf No:9

İlgili Koleksiyon	: Mahmut Barkiyer
Koleksiyonun Açık Adresi	: Yeşildirek Mah. Yeniemre Cad. Özarabacılar Apt. D.4 Şanlı Urfa
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Satın alınmıştır.
Tarihlendirme	: 1967'de yapılmıştır
Cinsi	: Keçe yer yaygısı
Formu	: Dikdörtgen
Boyutları	En : 120cm.
	Boy : 400cm.
Kullanılan Renkler	: Pembe, turuncu, yeşil, eflatun ve yünün kendi doğal rengi olan siyah, beyaz kullanılmıştır.

Kompozisyon : Dikdörtgen formundaki keçe yaygının orta kısımlarına, ikisi ortada ikisi yanlarda olmak üzere dört tane yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın köşelerine çizgilerle çiçek şekli verilmiştir. Yıldızların çevresi altıgenle sınırlandırılmıştır. Altıgenin aralarında kalan üçgenlerin içi birbirini vevine kesen baklava dilimi şeklinde çizgiler yerleştirilmiştir. Yaygının kısa kenarına gelen birbirine bitişik iki üçgen ve bu iki üçgenin ortasına da çiçek şeklinde bir motif dahn üstüne yerleştirilmiştir.

Desenin etrafında ince bir bordür, onun yanında kalın bir bordür ve kalın bordürle dış bordürün arasına çapraz şekilde çizgiler yerleştirilmiştir. Dış bordüre bitişik olarak yer yer püskül yerleştirilmiştir.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı Soyadı	: Mahmut Barkiyer
Doğum Yeri ve Tarihi	: Şanlı Urfa 1964
Öğrenimi	: İlkokul
Mesleği	: Elektrik Teknisyeni
Adresi	: Yeşildirek Mah. Yeniemre Cad. Özarabacılar Apt. D.4 Şanlı Urfa

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kültürümüzün birer aynası olan el sanatlarımız alın teri ve el becerileri ile kırsal kesimlerde kendi kendine gelişme çabası içindedir.

Yurdumuzda ileri teknoloji ile pek çok üretim yapılmaktadır. Fakat hiç bir zaman teknoloji ile yapılan üretimde bir duygunun, bir düşüncenin, bir yaşam tarzının yansımaları göremeyiz. Bunları bize, türkülerimize bile konu teşkil eden el sanatlarımız yansıtmaktadır.

Eskiden beri keçenin Türkler'in günlük yaşamı ile iç içe olduğu bilinmektedir. Çobanın sırtında kepenek olarak, minder üzerine serildiğinde kış keçesi olarak, evlerde ve sedirlerin üzerinde yaygı olarak, üzerinde namaz kılınan seccade olarak, atların üzerine konduğu zamanda eyer althığı olarak karışımıza çıkmaktadır.

Bir keçe ustasının yetişmesi uzun zaman alır. Keçe yapımında insan gücüne dayanan zor bir çalışma olduğu için korunmaya muhtaç el sanatlarımız arasındadır.

Değerlerimizin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarabilmemiz için geniş kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır. Bu araştırmalar, yazılı ve görsel yayın yoluyla duyurulmalıdır. Ayrıca keçe yapım sanatı sadece yapıldığı yörelerle sınırlı kalmayıp, ekonomik gelir sağlayacak duruma getirilmelidir. Bunun için de el sanatlarımızın hayranı olan turistlere keçeden yapılan ürün çeşidini çoğaltarak turistik eşya özelliği taşıyan ürünler olarak sunabiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

- Anonim, **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Anadolu Yayıncılık, s.133.
- Anonim, **Türk Ansiklopedisi**, C.11, Ankara, M.E.B. Basımevi, 1974.
- Erol, Erdoğan, “Mevlânâ Dergâhında Sikke-hâne Varmı İdi ? ”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, II. Milletler Arası Osmanlı Devleti’nde Mevlevihaneler Kongresi Tebliğler Özel Sayı, Yıl:2, S.2, Konya, S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Mayıs1996, s.283-286
- Gürçay, Hikmet, “Keçe ve Keçecilik”, **Etnografya Dergisi**, S.9, Ankara, 1966.
- Ögel, Bahaeddin, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C.3, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları No:638, Kültür Eserleri:46, 1991.
- Önder, Mehmet, “Konya’da Keçecilik”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, S.134, Ankara, 1960.
- Philip O’Reilly, “Keçecilik Sanatıyla Karşılaşmanın Öyküsüdür”, **Sandoz**, S.2, İstanbul, 1994, s.9-17.